

Cilt 2 / Sayı 2 / Kış 2022

Araştırma Makalesi

Nedim Gürsel'in *Boğazkesen* Romanına Yeni Tarihselci Bir Bakış

Musa Bilik

MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

ORCID: 0000-0002-3546-1005

musabilik@gmail.com

Bilik, Musa "Nedim Gürsel'in *Boğazkesen* Romanına Yeni Tarihselci Bir Bakış". *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 2.2 (Kış 2022): 38-58.

DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.23>.

Geliş Tarihi: 12.11.2022 / Kabul Tarihi: 04.12.2022 / Yayımlanma Tarihi: 30.12.2022

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

Nedim Gürsel'in Boğazkesen Romanına Yeni Tarihselci Bir Bakış¹

Musa Bilik

Özet

Geçmişin kaleme alınarak yeniden inşa edilmesinde gerçeğin ne olduğu edebî metinlerde sorgulanırken tarih, metinsel boyutta farklı pek çok anlama açılımı olan bir varlık şeklinde postmodernist romanlarda yer almıştır. Postmodernist romanlarda geçmiş, tarihsel niteliği olan ve kaynakça özelliği taşıyan belgeler üzerinden veriliyor izlenimi yaratsa da aslında tarih, kayıp noktalardan kaynaklı boşlukları kurgusal metinlerle doldurarak tarihsel olanı yeniden vermektedir. Tarihsel olanın postmodern kurgudaki yerine odaklanan yeni tarihselcilik kuramı, kimi boyutlarıyla metinlerdeki tarih anlayışını ve algısını değiştirerek tarihe yeni bir perspektif kazandırmıştır. Yeni tarihselcilik; nedensellik, hakikat, gerçekçilik, kültür, örüntü gibi kavramların eleştiriye tabi tutulmasıyla postmodern çağa uygun bir tarih anlayışıdır. Bu anlamda yeni tarihselcilik, geçmişte yaşanmış ilişki ve güç dengelerini, sonradan kurgulanan metinler için geçerliği olan bağlamda eleştirel bir yaklaşımdır.

Bu çalışmada Nedim Gürsel'in *Boğazkesen* romanında postmodernist roman unsurları belirlenmiş, yeni tarihselcilik kuramının temel göstergelerinden hareketle yazarın tarih algısı ve tarihi ele alışı üzerine yeni tarihselcilik kuramı ışığında bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada "hakikat, nesnellik, otantiklik, doğruluk, estetik, düzgüsellik, gerçeklik, kesinlik" gibi terimlerin nasıl değerlendirildiği, bu romanın tarihe tanıklık eden bir metin şeklinde ele alınıp alınmayacağı, metinde kullanılan dilin tarihî gerçekçiliği yansıtıp yansıtmadığı, söz konusu romanın tarihi yeniden inşa ve estetik bağlamda resmî tarihî metinlerden hangi niteliklerle ayrıldığı, dönemin ideolojisinin iktidar kişilik ile yapılarının, davranış ve tutumlarının metinde görünür kılınıp kılınmadığı gibi sorularla tartışılmakla birlikte Osmanlı'nın önemli şahsiyetleri ile dönemin sosyo-kültürel değerlerini kendine referans alarak arkaik bir anlatı düzlemi yaratan Nedim Gürsel'in belgelere dayanan nesnel tarih ile nasıl bağlantı kurduğu ve kurmacaya dayalı yeniden üretilen tarihin metinde ne şekilde yer aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Boğazkesen*, Nedim Gürsel, postmodernizm, tarih, yeni tarihselcilik.

¹ Bu makale, T.C Kapatokya Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Anabilimdalı Tezli Yüksek Lisans Programında Prof. Dr. Nuran Tezcan, danışmanlığında yürütölen "Nedim Gürsel'in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Bakış 2022 – Musa Bilik" başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

Abstract

A New Historical Perspective To Nedim Gürsel's *Boğazkesen* Novel

While questioned in literary texts about what the truth is in the rebuilding of the past, history has been included in postmodernist novels in the form of a presence with many different meanings in the text dimension. Although postmodernist novels have the impression that history is given through documents of historical quality and resource property, history actually reinvents the historical one by filling the gaps from missing points with fictional text. The new theory of historicism, which focuses on the place of the historical in postmodern fiction, has given a new perspective to history by changing the understanding and perception of history in texts with some dimensions. New historicism; causality, truth, realism, culture, it is a historical concept that is suitable for postmodern age, with the criticism of concepts such as patterns. In this sense, new historicism is a critical approach that considers past relationship and power balances as a context that applies to later-made text.

In this study, postmodernist novel elements were identified in Nedim Gürsel's *Boğazkesen* novel, and an assessment was made on the author's perception of history and his treatment of history in the light of the new historicism theory, based on the main indicators of the new historicism theory. "Truth, objectivity, authenticity, accuracy, esthetics, how to evaluate terms such as "smoothness, reality, certainty", whether or not this novel will be treated as text that testifies to history, whether the language used in the text reflects historical realism, what qualifications of the novel in the historical rebuilding and esthetically speaking, the ideology of the period is divided by the characteristics of the ruling personality and structures, It has been discussed with questions, such as whether their behavior and attitudes are visible in the text, but it has been determined how Nedim Gürsel, who created a background narrative plane based on documents and how he connected to the historical reproduced text based on fiction, with reference to the important figures of the Ottomans and the socio-cultural values of the period.

Keywords: *Boğazkesen*, Nedim Gürsel, postmodernism, metafiction, new historicism.

Giriş

Sanatsal kurmaca, insan eylemlerini taklit etmekten ziyade, bu eylemlere aracılık etmektedir. Edebî metin bağlamında kurmaca ise, insan deneyimlerinin bir metne aktarılacak mercek altına alınması şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu husus, aslında edebiyat ve tarih arasındaki ilişkinin bir diyalektik olduğunu göstermektedir. Tarih, her toplumun kendi geçmişi ve kültürüyle kurmuş olduğu bir bağ olarak değerlendirildiğinde tarihî metinlerdeki anlatıların günlük yaşamdaki değerlerle harmanlanarak sunulması da kaçınılmazdır; çünkü tarihin inşası, şimdiden geçmişe doğru olmaktadır. "Geçmiş aktarmanın özünde, tarihinin kendi

davranışları bir belirti unsuruyken bireylerin geçmişi anlamada ve olaylar karşısında ne şekilde akıl yürüttükleri gerçeği yatmaktadır" (Lemon 144). Tarih yazımında önemli bir yer teşkil eden anlatılar, belge ve bilgilere dayanmakla birlikte bu anlatılardaki kimi boşluklar, anlatıcının hayal gücüyle doldurulmaktadır. Bu yaratıcılık, tarihin süreklilik arz eden doğal yapısından kaynaklanmaktadır. Metinler farklı şekillerde de okunabilme niteliğine sahiptir. Bu durum metinlerin çelişkili ya da çok katmanlı olmasından veya yazarların kendi düşüncelerini ve amaçlarını yansıtmalarından ziyade metinlerin bağımsız bir şekilde var olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda "tarihî metinler çözümlenirken edebi eleştiri kriterleriyle muhakeme edilmeleri, onların ayrıca birer edebi metin olduğu anlamına gelmektedir" (İggers 10). Tarihî metinlerdeki etkilerin birçoğu, anlatının gücünden kaynaklanmaktadır.

Tarihî bir metinde verilen fikirlerin sonuçları sadece iletilen düşünceyle doğrulanabilmektedir. Bir romandaki olay ve kişiler ise imgeseldir. Ancak olayların anlatımı, olguların betimlemesi ve karakterlerin ele alınmasında tarihçi ile roman yazarı arasında benzerlik bulunmaktadır. Ayrıca iki metin türü de kendini doğrulamak zorundadır. Bu noktada "tarihçi doğruyu söylemek ve yarattığı resmi zamana yerleştirmekle mükellefken roman yazarının anlamlı bir kompozisyon yaratması yeterlidir" (Collingwood 243). Bir yazar, tarihsel bir olayı açığa çıkması gereken bir durum olarak değerlendiriyorsa eğer onu olduğu gibi betimlemesi de doğaldır. Burada tarihsel gerçekliğe bağlı kalmak, romanın değerini düşürmemektedir; çünkü "tarihsel şartlar roman karakterleri için yeni varoluş mecraları yaratmakla beraber, tarihin kendi varoluşunu da irdelemektedir" (Kundera 51).

Tarihî söylem, retorik işleyişini ve doğrulama stratejilerini kendi belirler fakat anlatı geçmiş gerçekliği temsil edip hikâyeye formunda olduğu için tarihçinin tahayyül gücüyle sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan postmodern tarihî anlatılar, dış dünya ile kendi yazarından da bağımsız olmaktadır çünkü anlatının kaynaklandığı bağlam değil, sadece metnin kendisi önemlidir. Bu noktada Foucault: "Yazar ile anlam, metni terk ettiği için tarih de önemini yitirmektedir" (akt. İggers 124). görüşünderken, Stone şunu söylemektedir: "Dolayısıyla metinler, birbirinden başka hiçbir şeyi yansıtmayan ve zaten var olmayan 'gerçeğe' ışık tutmayan bir aynalar salonuna dönüşüvermektedir" (217). Bu açıdan bakıldığında postmodernist anlatılarda gerçeğin kendisi de üretilen hayal ürünü metin kadar düşseldir.

Postmodern tarih yazımının ana düşüncesi, tarih yazma eyleminin gerçek bir tarihsel geçmişe yapılan göndermelerin inkârı ve tarihsel anlatılarda "gerçek" ölçütünün bulunmadığını göstermektir. Böylece "gerçek" kavramı da yeni bir anlam kazanarak metin içerisinde amaçlanan gerçeklik değil de tarihsel dönem şartları içerisinde ve yazım stratejisinde neyi, nasıl hedeflediğiyle anlam kazanmaktadır (Chartier 55-56). Postmodern tarih eleştirisi, karşısında kendi hakikatini kaybeden resmî tarih de farklı bir evrime geçmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda tarih, geçmişteki gerçekçilikleri bulmayı amaçlayan bilimsel bir disiplin olarak geleneksel yöntemler ile değil de ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. "Edebî ve kültürel bir pratik olarak tanımlanan tarihî anlatılar, radikal bir formda geçmişi öyküleştirme yöntemiyle anlatının geçmişi somutlaştıracak metinsel bir model olabileceğini göstermektedir" (Munslow 5-6). Bundan dolayı postmodernizm, geleneksel ve modern paradigmalara meydan okumaktadır. Yaşadıkları zaman tarafından koşullandırılmış bireylerin, geçmişe dair gerçekleri söylemsel bir pratik olarak görmeye başlamalarıyla birlikte tarih; "History from below" (aşağıdan tarih) şeklinde okunup inşa edilerek gözden kaçmış, oyundan çıkarılmış, saklanmış veya bulunmamış ya da ihmal edilmiş tüm yönleri açığa çıkartabilen bir inandırıcılığa sahip olabilmektedir.

Postmodernist tarihsel metinler, dış dünyayı olduğu gibi yansıtan birer ayna olmadıkları için bunların gerçekte olan ilişkisi toplumsal ve kültürel anlatılarda aranmaktadır. Özellikle kendilerini “New Historicism” (Yeni Tarihselcilik) adıyla tanımlayan düşünürler, edebiyatı ve kültürü bir bağlamda ele alıp tarihi, edebi ürünlerle ele almışlardır. “Yeni tarihselciler, tarihsel anlatılarda her türlü gerçeklik iddiasını yadsıyarak tarihsel bilginin karmaşıklığının bilincinde olmuşlardır” (İggers 122). Yeni tarihselciler, anlatıların ve metinlerin, ele alan kişiler tarafından her seferinde yeniden oluşturulduğu ve yeni bir anlama sahip olduğu görüşüyle tarihi edebiyatın içerisinde konumlandırmışlardır. Tarihi anlatıların sadece gerçeklerden oluştuğuna dair düşünce yapısına karşı çıkan yeni tarihselcilik, tarihi konu edinen edebî metinlerin değerlendirilmesinde de aynı tutuma sahip olmuştur. Edebiyat ile tarih arasındaki her türlü ayrımı ortadan kaldıran yeni tarihselcilik, bu hususta tarihi konu edinen edebî metinlere farklı bir bakış açısı sunmuştur. Bu bağlamda yeni tarihselcilik kuramına göre tarih ile edebiyat arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır, edebî metinlerde özellikle roman üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun bilinmesi önem taşımaktadır.

Nedim Gürsel’in *Boğazkesen* romanı hakkında daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında, romanın birçok kişi tarafından tarihsel/tarihi niteliğini ortaya koyan metinlerin yazıldığı görülmüştür. Özellikle Bahriye Çeri tarafından derlenen *Tarih ve Roman* adlı eser başta olmak üzere, Şamil Yeşilyurt’un “Nedim Gürsel’in Romanlarının Yeni Tarihselci Bağlamda Okunması” ve Mümtaz Sarıççek’in “Postmodern Bir Tarih Kurgulaması: Boğazkesen” adlı çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada ise yeni tarihselcilik kuramı ve temel ilkelerinin açıklanması, *Boğazkesen* adlı romanın yeni tarihselcilik kuramının temel ilkelerine ve paradigmalarına göre incelenmesi, eserde yeni tarihselci unsurların ortaya çıkarılması ve eserin postmodernist bir roman olarak taşıdığı niteliklerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1. Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Özellikleri

1980 yılında dönemin biçimselci eleştirel yaklaşımlarına karşı bir itiraz niteliğinde “yeni tarihselcilik kuramı” ortaya çıkmıştır. Orijinali “new historicism” olan kuram ismi, ilk defa Stephen Greenblatt tarafından kullanılmıştır. Edebî ve tarihi metinlerin paralel okunmasına dayalı olan “yeni tarihselcilik”, pek çoğu California Berkeley Üniversitesi’nden bir grup akademisyenin öncülük ettiği bir tartışma ortamından doğmuştur. Bu eleştiri okuluna dâhil görülen ve benzer kaygılar taşıyan fikir insanları, “Representations” dergisinin çevresinde toplanmış ve diyalog içinde bir üretim sürecini yürütmüşlerdir (Uslu 3). Greenblatt’ın Rönesans dönemi siyasi ilişkileri ortaya çıkarmak için Shakespeare’in metinleri üzerine yaptığı çalışmalar, yeni tarihselcilik kuramının önemli kaynaklarından. Greenblatt; özellikle aile, devlet ve din gibi toplumsal ile kamusal kurumların, bireyi yönlendiren iktidar yapıları olduğunu, ele aldığı metinlerde ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Yeni tarihselcilik, postmodern düşüncenin tarih kuramıdır. Geleneksel ve modern düşüncenin öğretilerinin reddi olarak sahneye çıkmıştır. Eagleton, yeni tarihselciliği “tarihsel hakikat, nedensellik, örüntü, amaç ve yön kavramlarının giderek daha fazla top atışına tutulduğu, postmodern bir çağa uygun bir tarih yazımı” (Eagleton 233) şeklinde tanımlamaktadır. Greenblatt ile Gallagher, yeni tarihselciliği bir eleştirel okuma olarak tasarladıklarını şu sözleriyle izah etmektedirler: “Yeni tarihselci okumalar genellikle şüpheli, ihtiyatlı, gizemden arındırıcı, eleştirel ve hatta muhaliftir” (Greenblatt – Gallagher 27).

Yeni tarihselcilik kuramının birçok esin kaynağı bulunmaktadır. Yeni tarihselcilik üzerinde Edward Said, Hayden White, Roland Barthes, Pierre Macherey gibi düşünürlerin görüş-

leri etkili olurken bunları yetersiz gören Greenblatt, Michel Foucault'un düşünsel felsefesi çerçevesinde kuramı genişleterek dil, kültür, tarih, edebiyat ve iktidar mücadelesi üzerinden her şeyi yorumlamıştır. Tüm bunlarla beraber Clifford Geertz'in "Birey ve toplumların içerisinde yetiştiği kültür tarafından biçimlendirildiği, görüşü de yeni tarihselci düşünürlerin dikkatini çekerek tarihî ve edebî çalışmaları inceleyip değerlendirirken antropolojiden de faydalanmalarına kaynaklık etmiştir" (akt. Gecikli 179). Marksist düşüncenin etkisinde olan yeni tarihselciler, yazılan her metnin siyasal ve toplumsal açıdan birbiriyle etkileşim hâlinde olduğuna inanmaktadırlar. Edebiyat ile ideolojik zihniyet arasındaki ilişkiye vurgu yapan ve bu düşünceyle yeni tarihselcilere kaynaklık eden Louis Althusser'e göre: "Edebiyat, üretildiği düşünceden ve ideolojiden beslenmektedir" (akt. Çavuş 123). Edebî metinler aracılığıyla ideolojiler, işlenip dönüştürülerek başkalarına aktarılmaktadırlar. Yeni tarihselcilik, tek tip ve şekilci bir kültürden kendini sıyıran "öteki" kavramını önemsemektedir. Öteki ve/veya marjinal, merkezi olanın anlaşılmasında ve görmezden gelinenin fark edilmesinde etkili olmaktadır. "Yeni tarihselcilikte aydınlanmacı ve hümanist anlayışın etkisiyle ayrıcalıklar elde eden birey yerine; iktidar karşısında eylemlerinin farkında olup şartlara göre davranan, evrensel değerler yerine geçici bir dünya görüşüne sahip, kim olduğunu ve ne yaptığının bilincinde olmayan öznelere de bulunmaktadır" (Howthorn 72).

Yeni tarihselcilik kuramının bir diğer esin kaynaklarından biri de postyapısalcılıktır. Okur ile metin arasındaki ilişkiyi bir üretkenlik olarak gören postyapısalcılıkta, okurun metinden çıkardığı yorum önceliklidir. Bu açıdan yeni tarihselci eleştirmenler, metnin iç ve/veya dış bağlamda herhangi bir anlam içermediği iddiasındadır. Bu noktada yapısökümden etkilendiklerini ifade eden Serpil Oppermann, şöyle demektedir: "Gerçek kavramının evrenselleştirildiği akıl-merkezci sistemde tarihin akla dayanan bilgi ve anlamları, diğer ölçütleri en nesnel biçimde aktardığı iddiası bir mitostur. Özellikle yapıbozumcu eleştiri, bu mitosunu bozmaktadır. Yeni tarihselci tarih kuramı, dilin kendi dışında gönderme yaptığı gerçekliğin metinselliğini tartışmaya açmıştır" (39). Yeni tarihselciliğin önemli dinamiklerin biri de bağlam ile empatidir. Birçok eleştirel yöntem, metinleri üretildiği kültürden soyutlayarak değerlendirirken yeni tarihselcilik, metinlerin dönemin ideolojisini ve yazarın düşüncelerini yansıttığı fikrini savunarak onları oluşturulan bağlam içerisinde değerlendirmiştir. Bundan dolayı "tarihî dönem ve olaylarla empati kurularak tarih metinlerinin oluşumunda nesnellik iddiasında bulunmamanın doğru olacağına kanaat edilmektedir" (Yeşilyurt 2003). Bu bağlamda yeni tarihselcilik kuramının yazınsal unsurlarından etkilenen yazar, kendi metnini oluşturduğunda incelediği dönem ile ilgili her kaynağı yorumlayarak metninde kullanabilmektedir.

Yeni tarihselcilik kuramı edebiyatı; siyasal, kültürel, dini ve sosyal içten-etkime bağlamında oluşturulan bir ürün olarak tanımlayıp değerlendirmektedir. Yeni tarihselciler, edebî metinleri estetik, dil, kültür, toplum ve politik yönleriyle ele almaktadırlar. Bunun sonucunda yeni tarihselciler, edebî metinler ile diğer metinler arasındaki sınırları ortadan kaldırmışlardır. Özellikle bu hususta Clifford Geertz'in metin analizini kendilerine örnek alan yeni tarihselciler, edebî olan ve/veya olmayan metinler arasındaki ilişkileri inceleyerek geleneksel tarihî anlatıların odağında bulunan büyük kahramanlık, savaş, buluş ve karakterler yerine sıradan insanların gündelik yaşamına, düşlerine, düşüncelerine, tutku ve arzularına yorumda bulunmuşlardır. "Yeni tarihselcilik kuramının en önemli özelliği, edebiyat ve tarih arasındaki ayrımları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalardır. Tarih metinleri, bilimsel gerçekleri yansıtmaktan çok geçmişini yorumlayan kurgular olarak kabul edilmektedir" (Yalçın Çelik 84).

Yeni tarihselci bakış açısı, bir yandan tarihin ve insanın gizemini öğrenmeye çalışmakta bir yandan da bunu yaparken tarihin bilinmez ve anlaşılmaz boyutunu açığa çıkarmaktadır. Bu açıdan mutlak doğru kabul edilen tarih bilgilerini kabul etmeyen yeni tarihselcilik,

“tarihsel süreçlerin kişilerin etkisiyle değiştirilemez” (Greenblatt 744). olduğuna da karşı çıkmaktadır. Yeni tarihselcilik kuramı, tarihin bireye nesnel bir gerçekçiliği sağlayamayacağını veya geçmiş olayların, kişilerin ve dönemlerin tamamen doğru bir şekilde metne yansıtılmayacağını iddia etmektedir. Bir edebî ve tarihî metin hakkında yorumda bulunmadan önce yazarın toplumsal kaygılarını, eserde kanıtlanan tarihsel zamanları ve metinde sergilenen diğer kültürel öğeleri bilmenin gerekliliğini beyan etmektedir. Bu durumda yeni tarihselcilik, sanatın toplumu nasıl şekillendirdiğini ve toplumun da sanatı nasıl etkilediğini göstermektedir. “Tarihsel bilginin genel yaşam bağlantısı içinde doğru olarak konumlandırılması tartışılır bir durumdur. Tarihsel bilginin doğruluk ölçütü, her zaman bilen öznenin yaratımına bağlı olduğu için bilginin tarihle bağlantısının kurulması sorunsal bir durumdur” (Oppermann 7). Bu yüzden yeni tarihselciler, tarihin bireyi gerçekçiliğe asla ulaştıramayacağını iddia ederler. “Tarih bize kesin doğrular ve hakikat bildiremez. Yalnızca geçmiş yaşantılar, olaylar ve insanların deneyimleri ile ilgili söylemler üretir. Tarih söylemi de tıpkı diğer söylemlerde olduğu gibi metinlerin yorumlanmasında etkilidir” (Oppermann 20). Bu bağlamda tarih metni ile edebî bir metin arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır, metni kurgulama yönünden roman ile tarih yazarı benzerlik göstermektedir.

2. Yeni Tarihselcilik Kuramının Temel İlkeleri ve Boğazkesen

Postmodernist roman, tarihle var olan simgesel bağlarını koparıp okurla yeni bir geçmiş yaratarak onu tarihsel zaman sirkülasyonu içerisinde sürükleyen bir yapıya sahiptir. Bu anlamda yorumlanan geçmiş, resmî ve sistematik unsurlarından sıyrılmakta ve tarihsel roman, geçmişini temsil etme misyonundan kurtulmaktadır. Yeni tarihselcilik kuramı; yazılmış olan her metni, yazıldığı zaman ile kültürün bir ürünü olarak değerlendirmekte ve tarih ile kültürün bir parçası olduğunu kabul etmektedir. Bundan dolayı yazınsal metinlerin tarihselleştirilmeye imkân veren niteliklere sahip olduğu iddiasında bulunmaktadır. Bu açıdan tarihin de kültürel ve yazınsal bir bütünlük içerisinde tanımlanması, tarih ile edebiyat arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu bağlamda *Boğazkesen*, Osmanlıların yönetim anlayışıyla birlikte Osmanlı'nın sosyo-kültürel değerlerini ve bunların yapısını yansıtmaktadır.

Yeni tarihselcilikte paralel çalışan “geçmiş-şimdi” olmak üzere iki tür tarihsellikte yeniden inşa edilmektedir. Geçmiş ile şimdi arasındaki tarih akışı tutarlı ilerlerken diğer yandan da süreksizlikler, kırılmalar ve kopmalar görülebilmektedir. Yeni tarihselcilik kuramı bağlamında heterojen ve üç katmandan oluşan *Boğazkesen* romanında a) 1980 Eylül olayları b) Fatih Haznedar'ın tutkuları ile Fâtihten Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetme tutkuları, c) anlatıcı yazarın romanı yazma serüveni bulunmaktadır.

Tarihi konu edinen romanlarda yazarların amacı tarih değil, roman yazmaktır. Bu durum, yazarın hayal gücüne bir yerden sonra ket vurmaktadır. Çünkü ele alınan karakterlerin bir kısmı *Boğazkesen*'deki gibi geçmişte yaşamış gerçek kişiler ise “yazılı kaynak”lardaki bilgilere (gerçek olsun veya olmasın) dayalı verilere de romanda yer verilmektedir. Klasik tarih romanlarında bir kural niteliğinde olan bu husus, yeni tarihselci romanlarda bir sorunsala dönüşmemektedir. Gürsel'in romanlarında Rönesans ile Osmanlı tarihi özgül bir ağırlığa sahiptirler. *Boğazkesen*'de yaratılmış olan Fâtihten Sultan Mehmed portresinin müthiş olduğunu ifade eden Erendiz Atasü: “Bir romancı olarak Gürsel, tarihin kişisel ve özgün bir yorumunu sunmuştur ve bunu başarırken de tarihi bir fantezi oyununa çevirmeyerek belgeleri detaylıca incelediği ortadadır” (12). Hangi kalemden çıkarsa çıksın, bir yerden sonra yazılan tarih, rölatif bir nitelik kazanmaktadır. Tarihçi ve/veya roman yazarı, kendi tercihiyle tarihî gerçeklikleri anlatmaktadır. Yazar, nesnel olmak istese bile bu, başarılması güç bir durumdur. Hem tarihçi hem de roman yazarı kendince tarihî olaylar arasında bir neden-sonuç bağı oluşturmakta ve

bir vizyon yaratmaktadır. *Boğazkesen*'deki karakterlerden Nicolo, savaş meydanında yazarın perspektifi ile bir tarihî olayı anlatırken aynı savaş meydanında bulunan ve aynı olayı anlatan Tursun Bey, Osmanlının resmî tarih yazıcısı olarak başka bir tarih yazmaktadır. Sonuçta anlatılan iki tarih yorumunun birbiriyle örtüşmemesi, son derece doğaldır. Bu bağlamda Gürsel'in *Boğazkesen*'de kullandığı her tarihsel motif, romanın temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Gürsel'in *Boğazkesen*'i yayımlandığında özellikle yaratmış olduğu Fâtih Sultan Mehmed karakteri üzerine çok şey yazılmış ve kendisi olumlu ve/veya olumsuz şekilde eleştirilmiştir. Aslında Fâtih algısı, biraz da onu ele alan zihniyete göre biçimlenmiştir. Fâtih'in gerçekte nasıl bir yaşamı vardı, çocukluğunda herhangi bir travma geçirdi mi, tek düşü İstanbul'u alıp Doğu'nun ve Batı'nın fatihi mi olmaktı; benzer farklı sorularla ne kadar büyük bir Fâtih sorunsalı yaratılırsa yaratılsın, gerçek şu ki Fâtih de her insan gibi çoğul bir yaşam sürdürmüş olmalıdır. Bir yazarın tarihsel gerçeklikleri romanında veri olarak kullanması, ona ele aldığı yaşamları dilediği yönde çoğullaştırması ve bu verileri düş gücüyle yeniden yaratma özgürlüğü de sunmaktadır. Bu nedenle yeni tarihselci romanda yazılan gerçekler ile tarihin gerçekleri birbiriyle uyumlu olmayabilmektedir. Fâtih gibi tarihsel karakterler de yazarın tasarrufunda bulunan düş ve kurmacanın gücüyle kendi içlerinde gizledikleri özeleştirici ile okura sunulabilmektedir. Gürsel'in Fâtih karakteri incelendiğinde onun da birçok tarihsel kişilik gibi bir yazgıya sahip olduğu görülmektedir. Devlet işleri ile geçen zor ve mutsuz bir yaşam, cinsel eğilimler, büyük bir tutkuyla bir ülkünün peşinde koşma ve amaca ulaşıldığında özünü kaybedip farklı arayışların peşine düşerek ölüme gitmektedirler.

2.1. Tarihselcilik Bağlamında *Boğazkesen* Romanında Tarihin Yeniden İnşası

Yeni tarihselcilik anlayışına göre bir metne, kendi döneminin bakış açısından ve siyasi düşüncelerden uzak, nesnel ve tarafsız bakılabilmelidir. Metinde önemli olan yazarın kurgusu ile okurun metinden üreteceği yorumdur çünkü yeni tarihselcilik anlayışıyla yazılan metinlerde verilen tarihî bilgilerde doğru ve/veya yanlış yoktur. "Postmodern roman, bunu hep ön planda tutarak tarih anlatısı içinde kurulmaya çalışılan sürekliliğin veya bütünselliğin aslında bir kurgu olduğunu sergilemektedir. Tarihyazımı ve roman arasındaki en önemli fark, postmodern romanın bunu kurmaca bir öykü olarak ilan etmesindedir" (Oppermann 22). Yazar tarafından gerçek ile kurmaca o kadar iç içe ve girift bir şekilde verilmektedir ki okur, gerçek ile kurmaca olanı birbirinden ayırt etmekte zorlanmaktadır.

Yeni tarihselcilikte zaman, mekân hatta kişiler üzerinden gerçekleştirilen bükülmeler sonucunda şimdiki zamanda "geçmiş", geçmiş zamanda da "şimdi" inşa edilebilmektedir. "Tarihyazımcı, postmodern roman, anlattığı tarihsel dönem içinde bulunan ve resmî tarihte belirsizliğini koruyan bazı durumları, geçerliliği tartışmalı bazı tarihsel belgelere veya kurmaca kanıtlara dayandırarak ele almaktadır ve anlatılan dönemi yeniden bağlamaktadır" (Oppermann 72). *Boğazkesen*'de Osmanlı tarihinin somut verilerle ele alınıp değerlendirilmesi, Gürsel'in toplumsal bir tabuyu yıktığını göstermekle beraber Osmanlı tarihinin yeniden inşasını ve incelenmesini ön plana çıkarmaktadır.

Olağanüstü bir konuları veya güçleri bulunmayan kişilerin yanında tarihsel süreç içerisinde kendinden söz ettiren kişiler de bulunabilmektedir. Burada önemli olan kişilerin statüsü değil, gündelik yaşamlarıdır; sıradan bir insan gibi bir padişahın da nasıl yemek yediği, ne içtiği, kiminle seviştiği ve neyi arzuladığının yazar tarafından iletilmesidir. Bu bağ-

lamda yeni tarihselcilik, geleneksel metin yazarlarının değinmedikleri, önemsizleştirip ötekileştirdikleri olay ile kişileri ele alarak tarihi sorunsallaştırıp sorgulamaktadır. *Boğazkesen*'de ortaya çıkan sonuçlardan biri de tarihsel süreçte kendini ifade edememiş, ardında yazılı bir belge bırakmamış olan kişilerin geçmişini ortaya çıkarmaktır. Burada tek gerçeklik yazarın sesidir. Nicolo karakteri de yapısız ruh hâli, parçalanmış çocukluğu ve tutmuş olduğu gün-lükle romanın duyuşsal ve psikolojik analizini yansıtarak Gürsel'in sesi olmaktadır.

Yeni tarihselciler, tarihte kutsal atfedilene "karşı bir duruş" sergilemişlerdir. Bu sebeple yeni tarihselci metinlerde yer alan olay ve kişiler, tarihin ötesinde bir yerde konumlandırılmamışlardır. Ayrıca yazılmış olan edebî metinlerin dönemin politik ve kültürel baskısı nedeniyle yazarlar tarafından nesnel bir tarzda kaleme alınmamıştır. Bu açıdan tartışmaya açık, öznel yargılarla dönemin şartlarından etkilenmişlerdir. Yeni tarihselcilik anlayışı, siyasi, ahlaki ve dinî bakımdan toplumda bir tabu hâline getirilmiş konulara eleştirel gözle bakmakta, bu alanlarla ilgili gelenekçi metinleri sorgulamaktadır. Bu noktada *Boğazkesen*'de kimi kahra-manların Hristiyanlardan seçilmesi, padişahın kadın ve oğlanlarla halveti gibi hususlar dikkat çekmektedir.

Tarihçilik ile Yeni Tarihselcilik arasında fark yaratan ince bir çizgi bulunmaktadır. Tari-hçiler, tarih üzerine yapılan çalışmaların ve kaleme alınan metinlerin nesnel olduğu görü-şünü taşımaktadırlar. Oysa yeni tarihselcilikte tarihî metnin dayanağı olan arka plan önem arz etmektedir. Bu noktada şimdiki zamanın okuru, metni kişisel deneyim ve bilgileriyle ele al-makta ve aynı zamanda kendi hayal gücü ile boşlukları doldurmaktadır. Yeni Tarihselcilik, metnin yeniden tarihselleştirilmesini amaçlamakla beraber edebî olan ve edebî olmayan ürün-lerin yerel kültürüyle var olduğu savını önemsemektedir. Edebî metinler, mevcut kültürel ko-şullar çerçevesinde yazılmaktadır. Gürsel, romanda tarihi bir araç olarak kullanmış, metninde tarihi yeniden kurarak ele almıştır. Romandaki şu satırlar gerek tarihî şahsiyetlerin gerek ha-yali şahsiyetlerin aslında tamamının yazarın hayaliyle romanda yeniden hayat bulduğunu göstermektedir:

"Ya doğru değilse tahminlerim, bazı kaynaklarda rastladığım ve kuşku-larımı doğrulayan verileri ya Mahmud Paşa'nın düşmanları uydurmuşlarsa? Ama ben biliyordum. Daha doğrusu görüyordum, görmem gerekiyordu. İpler benim elimdeydi çünkü sabaha karşı eski bir yalının mutfağında, pencerenin karşısına oturmuş, bir dönemin gerçek kişilerini kukla tiyatrosunda sahneye çı-karıyor, ellerini kollarını hareket ettiriyor, daha da tuhafı bir güzel konuşuru-yordum. Ama bu seyircisiz oyunda konuşuran da bendim, konuşan da gören ve görülen, eden ve eyleyen, evet hepsi bendim" (Gürsel 231).

Gürsel, yaratmış olduğu kurmaca kişilerden Antonio Rizzo, Nicolo, Deniz ile birer tarihsel kişi olan Fâtih, Akşemsettin, Çandarlı gibi karakterlerin içsel problemlerine değinerek tarihçilerin yaklaşamayacağı önemli noktalara temas etmiştir. Böylece resmî olmayan, tama-men Gürsel'e ait ve yeni tarihselciliği yansıtan bir tarih ortaya çıkmıştır. Hatta Fâtih'in duy-gularına bile hâkim olup onun iç sesini ve vicdanıyla hesaplaşmasını yansıtmıştır:

"Ne güzel! Ama gerçek değil, düş bile değil, olamaz. Mimar Yusuf Si-nan'ın karanlık bir zindanda işkenceyle öldürüldüğünü biliyorum. Tüm güve-nilir kaynaklar da doğruluyor bunu. Fâtih'in adalet sevgisini, alçakgönüllülü-ğünü kanıtlamak için uydurulmuş bu efsaneye yer versem mimarın anısına haksızlık etmiş olurum. Oysa onun yaptığı cami bugün de ayakta. Gidip gözle-rimle gördüm. Fâtih'in türbesini de. Mimarınsa mezarı bile belli değil. Gidip

caminin avlusunda oturdum, hünerli ellerin diktiği sütunların gölgesinde. Mimarlar yıllar, yüzyıllar sonra bu haksızlığı yapamam. Ama onun öcünü almak da bana düşmez. Padişah neden ellerini kestirmiş ki Yusuf'un? Bu soruya bir yanıt arayacağım, yeter ki yazmayı sürdürebileyim. Aslında yalnızca tarihsel gerçekleri değil efsaneleri, o dönemde yaşamış insanların üzerine anlatılanları da kimi zaman Boğazkesen'e eklediğim oluyor. Ne var ki bu konuda Mehmed'i suçluluk duygusuyla baş başa bırakmak daha iyi olacak. Peki, gerçekten suçluluk duymuş mudur Mehmed? Elbette duymuştur, ben duyduğunu yazdım çünkü" (Gürsel 130-131).

Gürsel, titiz bir çalışma ve detaylı bir araştırmayla tarihî olguları çarpıtmadan romana aktarmıştır. Hem Osmanlı'nın hem de Fâtihten Sultan Mehmed'in tarihe nasıl yön verdiklerini gözler önüne seren yazar, Fâtihten dönemin bilginlerinden Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Ak Şemsettin, Molla Güranî ile yaptığı toplantılara değinerek dönemin kültürel, bilimsel, siyasi ve edebî gelişimini de vurgulamaktadır.

2.2. Yeni Tarihselciliğin Tarihî Gerçeklik/Nesnellik ve Hakikate Bakışıyla Boğazkesen'in Değerlendirilmesi

Postmodernist metinler, kurmaca yapılarıyla gerçeklerin ve doğruların insana doğal yollarla ulaşmadığını, bunların kültürler tarafından bireylere empoze edildiğini ifade etmektedir. Tarihin yeniden üretimi aşamasında "hakikat" sorgu altına alınırken anlatı, dille oluşturulan tarihsel gerçekçiliğin yanıltıcı yönünü vermektedir. Bundan dolayı tarih, pek çok anlamda açılım yapabilen varlık alanına sahip yeni tarihselci romanda önemli bir noktada konumlandırılmaktadır. Bu romanlarda geçmiş ve gerçekçilik, somut deliller ve belgelere dayalıymış gibi verilse de zamanın yarattığı kopukluk ve kesikler üzerinden postmodernist roman unsurlarıyla oyunlar oynanmaktadır. Bunun sonucunda da postmodernist romanlar, geleneksel tarihe ve tarihî romanlara eleştirel bir anlayışla yaklaşan "yeni tarihselcilik kuramı" ile yakın bir ilişki içerisinde olmaktadır.

Yeni tarihselcilikte iktidar ile ortaya çıkan ve iktidarı bir nebze de olsa durdurabilen "direniş", iktidarla eş güçte bir kavram olarak ele alınmaktadır. Foucault, iktidar ile direnişten yola çıkarak hakikati de özne ve nesne üzerinden yorumlamaktadır. Hakikati ifade etmek iktidar ve özne (sıradan insan) açısından farklı yorumlar doğuracağı için tarih yazımında da bunun sorunsallaşacağı son derece açıktır; çünkü öznenin tarih ile kurduğu ve kuracağı bütün iletişim ile etkileşimler öznedir. "Hepimiz yaşayan ve düşünen özneliz. Benim tepki gösterdiğim şey, toplumsal tarih ile düşünce tarihi arasında bir kopukluk olmasıdır" (Foucault 193). Bu bağlamda her edebî metin, bir düşünce sisteminin ideolojik sözcüsü olmaktadır. Zira güç ve otorite tarafından kullanılabilir, gerçeklikten ve hakikatten kopuk tarihî ve edebî metinler, bir biçimde mevcut iktidarı desteklemiş olacaktır. "Yeni tarihselcilikte aydınlanmacı ve hümanist anlayışın etkisiyle ayrıcalıklar elde eden birey yerine; iktidar karşısında eylemlerinin farkında olup şartlara göre davranan, evrensel değerler yerine geçici bir dünya görüşüne sahip, kim olduğunu ve ne yaptığının bilincinde olmayan öznel de bulunmaktadır" (Howthorn 72). Yeni tarihselcilik, salt düşüncenin aşırılığını bozan eleştirel bir yaklaşımdır. Bir eserin yakın metinsel analizinin biçimsel ve dilsel eleştirel kanonu ve dogmatizmi içsel kısmına örtük olarak gömülü olan dışsal değerini ortaya koyarak metnin nihai gerçeklik olduğu gerçeğine vurgu yapmaktadır. Okurun da bunun ötesine geçmesine gerek yoktur ve yerini tespit eden okur, metindeki ince anlamları bulmaya çalışmalıdır. *Boğazkesen*'de içi boşaltılan ve bir şehir

efsanesine dönüşen Osmanlı tarihinin somut verilerle verilmesi, Gürsel tarafından bir tabunun yıkıldığını ortaya koymaktadır.

İkili bir kurgu üzerine temellenen romanda farklı anlatıcılar bulunmaktadır. Ancak romanın İstanbul'un kuşatılması ve fethinin anlatıldığı bölümünde birden fazla anlatıcının varlığı söz konusu olup her birinin ağzından gerçekçiliğin değişken yapısı kurgulanmakta ve tarihin nesnelliği sorgulanarak anlatılmaktadır. Anlatıcı/kahraman Fatih Haznedar bir önceki bölümün sonunda İstanbul'un fethini yazmaya başladığını şöyle ifade etmektedir:

“Hisarın burçlarından gökyüzüne doğru yükseldiler. Kırmızının tam ortasında aldılar yerlerini. Lacivert, siyah ve külrengiydiler. Kanatlı atlar gibi bir uzun koşuya başladılar. İşte o zaman bulutları tanıdım. Hızla dağılıyorlardı akşam karanlığında. Hisarın kulelerine degecekmişçesine alçaktan geçiyorlar, rüzgârda dalgalanan yeleleriyle sanki bir kaleyi fethe gidiyorlardı. Sonra saf kıran bahadurlar gibi yan yana dizildiler. Savaş düzenine girdiler pencereimde. Masaya oturup lambayı yaktım. Çayımdan bir yudum alarak İstanbul'un kuşatılmasını ve fethini anlatan bölümü yazmaya başladım” (Gürsel 133).

Zamanın nesnel gerçekçiliği bağlamında romana bakıldığında geçmiş ile geleceğin iç içe verildiği anakronik bir zaman söz konusudur. Ancak Gürsel'in tarihî olayları başlangıç ve bitiş tarihleriyle verdiği görülmektedir, bu açıdan zamanı psikolojik yönüyle ele almadığı sonucuna da varılmaktadır. Diğer yandan romanda 26 Mart 1452 tarihinde (Gürsel 20). inşaatına başladığı görülen hisarın, İstanbul'un fethine tanıklık ettiği belirtilmektedir. İstanbul'un fethine kadar geçen elli beş günlük süre, romanın tanık anlatıcılarından olan Seyir Kâtibi Nicolo tarafından aktarılmaktadır. Nicolo günlüğünü yazmaya 5 Nisan 1453 (Gürsel 153). tarihinde başlamakta ve 28 Mayıs 1453 (Gürsel 181). tarihinde bitirmektedir: “İşte böyle, dört ayda kan ter içinde, türkü ve dualarla bitirildi hisar” (Gürsel 27). Yazarın net ve kesin bir tarih vermesi, aynı zamanda yaptığı araştırmaları ve ince çalışmalarını göstermektedir.

2.3. Yeni Tarihselcilikte Güç/İktidar ve Arzunun Tarih Yazımındaki Yeri ve Boğazkesen'e Yansıması

Yeni tarihselcilik kuramını görüşleriyle en fazla etkileyen isimlerden biri de şüphesiz Michel Foucault olmuştur. Düşününürün söylem, iktidar, bilgi, etik, tarihin süreksizliği, kültür, edebiyat ve dilin yapısıyla fonksiyonları hakkındaki görüşlerinin birleşiminden oluşan “Foucault felsefesi” hem bu hususlardaki geleneksel algıya meydan okumuş hem de yeni tarihselcilik gibi birçok kuramı etkilemiştir. Yeni tarihselci eleştirmenler, tarih yazıcısının da belli bir ideolojiye sahip olabileceğini, bu nedenle de tarihe bakışı ve tarihi ele alışında bu ideolojinin etkisiyle olayları yorumlayabileceği görüşündedirler. Bu açıdan tarih, toplumu yönlendirmede bir “güç” konumundadır. Tarihi “iktidar” kavramıyla eşdeğer gören Foucault, iktidarın da tarih gibi her yerde ve her zaman var olduğunu belirtmekte ve iktidarın birçok dinamik tarafından şekillendiğini ifade etmektedir: “İktidar ve bilgi yöntemleri, yaşam süreçlerini dik-kate alıp onları denetlemeye ve dönüştürmeye girer. İktidar artık, gücün kendisidir” (101). Akli başında/deli, homoseksüel/heteroseksüel, erkek/kadın, köle/efendi gibi kategoriler; ideolojik yollarla iktidar politikaları tarafından kontrol edilmekte ve düzenlenmektedir. Edebiyat da ürünü olduğu toplumda birbirine paralel çalışan bu mikro güçlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla edebî metin iktidardan etkilenirken iktidarı da etkilemektedir; çünkü bir yazarın ideolojisi yazdığı metinde açık bir şekilde olmasa da örtük bir durumda satır aralarında bulunmaktadır.

Resmî ve ideolojik düşünceye sahip kişiler, Gürsel'in, Fâtih Sultan Mehmed'i "aşağıladı" iddiasında bulunmuştur. Bu bağlamda Bahriye Çeri, Gürsel'i bir yandan savunurken diğer yandan da yeni tarihselci romanın inceliklerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Nedim Gürsel'in bu eseri hakkında yazılanlarda en çok düşülen hatalardan biri de eleştirilenler tarafından kurmaca gerçekliğin gözden kaçırılmasıdır. Bu eser, kurmaca bir gerçekliktir. Yazar, sanatçı özgürlüğü ile gerçekleri değiştirme, gerçeklere tıpatıp uymama hakkına sahiptir" (9). Özellikle Fâtih Sultan Mehmed gibi tarihsel kişiler ile bir metni kurgulamak hem zor hem de tehlikelidir. Aynı belge ve kanıtlar kullanılsa bile bu tür metinlerde etik sorunlar belirebilmektedir. Metin ile okur arasındaki edebî iletişim, estetik bir yapıdan ideolojik bir karşıtlığa dönüşebilmektedir. Gürsel, Fâtih Sultan Mehmed'i tarihsel kişiliği ile değil, sıradan bir birey gibi insanî arzularıyla anlatmıştır. Yazar yeni tarihselcilik kuramının öngördüğü içi boşaltılmış, siyasi otoritenin emrinde olan bir Fâtih Sultan Mehmed yaratmak yerine kendi araştırma, inceleme ve gözlemlerine dayanan bir Fâtih yaratmıştır. Gürsel, daha önce alışlagelmiş bir roman karakteri olarak Fâtih'i; bir yandan halkına hoşgörülü davranan, sevecen, karizmatik, bilgili, sanata ve bilime düşkün, herkesin inancına saygı duyan, fedakâr, yardımsever ve öngörülü bir devlet adamı olarak ele alırken diğer yandan da farklı cinsel eğilimleri, iktidar hırsı, zaafı, acımasızlığı, inatçılığı, zorbalığı, ikircikli ve karmaşık kişiliği ile çelişkili yönleri, mutsuz, saplantılı, kibirli ve huzursuz olan biri olarak karakterize etmiştir. Gürsel, yaratmış olduğu bu Fâtih karakteri ile resmî ideoloji tarafından içi boşaltılarak destanlaştırılan Osmanlı sultanlarına dair sosyal ve siyasal bir tabuyu da yıkmıştır.

Romanın geneline bakıldığında Nicolo karakteri arzu bağlamında hem arzunun öznesi (isteyen) hem de arzunun nesnesi (istenen) şeklinde yer almaktadır. Arzunun öznesi konumdayken Nicolo, kendi isteklerini, düşlerini ve özellikle bir kadına duyduğu açlığı hissettiğinde kendi benliği ön plana çıkmaktadır. Onu harekete geçiren bu arzu, onda huzursuzluğa yol açmaktadır. Bir kadına sahip olma arzusu, sadece birinin vücuduna sahip olmak değil, aynı zamanda başkasının arzusuna (Fâtih'in İstanbul arzusu) duyulan bir arzudur. Nicolo'nun arzusunun nesnesi olduğu durum ise kendisi ile Fatih arasında başlayan efendi ve köle ilişkisine dayanmaktadır. Bu noktada kendisi Fâtih'in arzusunu doyurmakta ve kendi arzusunu yok saymaktadır.

3. Yeni Tarihselcilik Kuramında Postmodernizmin Konumu ve Metne Yansıması

Postmodern anlayış, dildeki göstergelere dikkati çekerek her kelimenin sadece bir karşılığı olmadığını ve birden çok nesneyi işaret ettiğini iddia etmiştir. Her metin, metinlerarası bir bakış açısıyla okunup anlam kazandığı için kelime ve cümlelerin anlamsal değeri, metne göre değişmektedir. "Ayrıca anlatıcı veya yazıcının da metin üzerindeki tahakkümü zayıflamaktadır, bu yüzden tarih yazıcısı, metnin "dil ve anlam" ilişkisini irdeleyerek postyapısalcı çözümleme ve müdahalelerle gerçeğe ulaşmaktan ziyade ele aldığı metnin eleştirisini yapmaktadır. Postmodern toplumun net bir şekilde görülmeyen nitelikleri ile temsilin kendisine yönelten doğasının farkındalığında olan düşünürler, yazılı tarihî anlatı içeriklerinin biçimsel birer tasavvur olduğunun bilincinde olmuşlardır" (Barthes 45). Özellikle bu bilinç, 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Bu durum, tarihçilerin dili kullanımı hakkında bireyi düşünmeye sevk etmiştir. Roland Barthes ile Hayden White, bilhassa 1970'lerden sonra kaleme aldıkları eserlerinde tarihî metinlerin edebî karakterine ve içerisinde bulundukları kurgusal unsurlara dikkat çekmişlerdir. Ayrıca De Saussure'ün dil anlayışını geliştiren Paul de Man ve Jacques Derrida gibi edebiyat kuramcıları da dilin gerçekliğe göndermede bulunan bir araç

olmaktan çok bizzat gerçekçiliğin kendisini oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu sebeple metinlerle çalışıyor olmalarına rağmen tarihçilerin dış dünyaya gönderme yapmadığını ileri sürmüşlerdir. Hatta Derrida'nın "Metnin dışında hiçbir şey yoktur" (158). cümlesi, bu durumu özetleyen bir vecize olmuştur. Yeni tarihselci metinler, metinlerarasılık ile oluşmaktadır. Gerçek ile hayalin sentezlendiği kurmacada neyin gerçek, neyin hayal olduğu sorgulanmaktadır. Burada metnin postyapısalcılıkla kurulan bağı; öznellik, yorum ve dil üzerine kurgulanmaktadır. "Postmodernizmin post-yapısalcılıkla paylaştığı ortak nokta, tanımladığımızı sandığımız dilin bizi nasıl tanımladığını ve biçimlendirdiğini eleştirel açıdan sergilemektir. İlgi alanına giren metin, dil, yorum ve öznellik kavramlarının sorgulanmasıyla ortaya tarihsel, toplumsal ve kültürel sorular çıkmış, Postmodernizm bize bunları derinden düşünmemiz gerektiğini öğretmiştir" (Oppermann 47). Bundan dolayı tek metinden okurca farklı yorumlar çıkarılabilmektedir. Çok katmanlı metin yapısı, okuru değişik kaynaklara götürüp kültürle bağ kurmasını sağlamaktadır; çünkü geçmiş, kültür yerine kullanılmaktadır. Bu bağlamda yeni tarihselci yazar, bir antropoloğa benzetilmektedir. Edebiyat sadece tarihi anlar tarafından şekillendirilmekte ve tarih sadece edebî inceleme için bir arka plan olarak edebiyata hizmet etmektedir.

"Postmodernist romanda yazınsal ve tarihsel metinlerin iç içe kullanımı ve ortaya çıkan ara metinlerin ontolojik boyutu, tarihselliğin dilsel dayanağını göstermektedir. Bu anlamda postmodern roman, metinlerin tarihselliğiyle tarihin metinselliği arasında kurduğu kuramsal ve yazınsal bağlantıyı kendi diliyle yeniden yazmaktadır" (Oppermann 21). Postmodernist anlatı, yoruma dayalıdır; bundan dolayı görünür olan anlam ile görünmez olan içerik arasındaki ayrıma dikkat etmek gerekmektedir. Postmodernist anlatıda yeni bir dünya kurgulanırken aynı zamanda yaşanan dünya anlamlandırılmaktadır. Bu, postmodernist yazarın bir gerçekçiliği aynı anda hem "uydurduğu"nu hem de "yarattığı" nı ve hem de bundan "bağımsız" olduğunu göstermektedir; çünkü postmodern kurguda ortak bilincin tarihsel antinomileri (çatışmaları) bastırılırken anlatının kendisi de buna zemin hazırlayan bir düzenek işlevi görmektedir. Postmodernist tarihî romanda yazar, gerçeği yansıtmaz, bilakis onu baştan yaratmaktadır. Var olan gerçek, yazarın bilinçaltında, düşlerinde ve düşünsel evreninde yeniden biçimlenip anlam bulmaktadır.

Boğazkesen'in roman kahramanlarından biri olan Fatih Haznedar'ın kendi gündelik yaşamı hakkında bilgi verdiği beşinci bölümde, Tepebaşı'nda gittiği otel odasında Fatih Haznedar'ın problemlerini anlatıya konu etmektedir. Fatih Haznedar'ın otel odasında Fâtih Sultan Mehmed'i konuşturarak düşün ile gerçek arasında yaşadığı gitgellerde Gürsel, daha başka anlatı katmanlarını kurgulamaktadır. Bu düşün metne yansımaları, yazarın dil ile karakterinin bilinçdışını açığa çıkarmaktadır. Gürsel, yaratmış olduğu bu temsil ile düşlerin de farklı bir biçimde dilbilgisel unsurlarla yazının bir parçası olduklarını göstererek üstkurmaca içerisinde bir üstkurmaca yaratmıştır:

"Caminin içine girmeden çevresinde bir tur attım sonra. Kabristanı, Fatih'in türbesini gördüm. Olağanüstü büyüklükteydi sandukası. Başucundaki beyaz, taş kavuğu yine olağanüstü büyüklükteki bir mum aydınlatıyordu. Mumun alevinde geçmişi düşündüm. Bir zaman olmuş, bu sandukanın içindeki ölü de yaşamıştı. İki kıtaya hükmü geçmiş, güngörmüştü. Günler geceler görmüştü, karanlığa büsbütün dalmadan önce. Ölüyü yanımda, yanı başımda hissettim. Toprak kokmuyordu, hayır! Devinsizdi. Resimlerindeki gibi sakallı, soluk. Şimdi sandukasının içinde doğrusa, kalkıp türbenin kapısını açsa, bana

doğru gelse, kucaklaşa... Ya da yanına çağırsa beni, 'Sayende canlandım. Canıma canını kattın, nabzımı tuttun kaleminle. Sana bir can borçluyum, yeni bir hayat' diye mırıldansa. Ama değil mırıldanmak, dudaklarını bile kıpırdatamaz. Ölüler konuşmaz çünkü. Ne konuşur ne bir haber verirler" (Gürsel 82).

Postmodernist roman yazarı, marjinalleşmiş, süreç içerisinde göz ardı edilmiş ve kendi içerisinde çıkmazlar bulunduran olgu ile olayları, romanın merkezinde konumlandırmaktadır. Ayrıca romanda kurgusal ile resmî tarihlerde ismi geçen şahsiyetler beraber verilirken söz konusu tarihî dönem de yeniden değerlendirilmektedir. Yer yer gerilimin de ön plana çıktığı ve polisiye roman kurgusundan faydalanılan postmodernist tarihî romanlarda, okur da kendine özgü bir tavır geliştirmek zorunda kalmaktadır, çünkü bu romanlar bir "üst-okur" kitlesi oluşturmaktadır. Okur, yazar tarafından metindeki boşlukları tamamlayan, yorumuyla sorulara cevap arayan ve metni yeniden şekillendirerek bir "üst-anlatı" yaratan "yazar-okur" olmaktadır.

4. Boğazkesen Romanının Postmodernist Roman Unsurları

Postmodernizm ile birlikte sanat dalları ve edebî türler arasındaki sınırların ortadan kaybolmaya başlaması, şüphesiz kendisini roman türünde fazlasıyla hissettirmiştir. Postmodernist yazarların kendilerinden önceki eserleri birer "atl-metin" şeklinde kullanmaya başlamaları, kendi metinlerinde bir kurmaca unsuru olarak bu metinleri kullanmaları ve/veya onların parodisini yapmaya başlamaları da bu sınırların kaybolmasında etkili olan unsurlardandır. Bu bağlamda çalışmanın bu başlığı altında *Boğazkesen* romanı, postmodernist roman unsurlarından çoğulculuk, üstkurmaca ve metinlerarasılık açısından incelenip değerlendirilecektir.

4.1. Çoğulculuk

Yeni Tarihselcilik kuramına göre edebî metin, çok sayıda sesi bünyesinde barındırdığından ve doğası gereği söylemsel olduğundan, yenilikçi bir okuma sürecine sahiptir. Metnin sabit anlamlarının özerk bir bütünü olmadığı gibi belirli bir alandaki uyumsuz seslerin çeşitliliği çözülmemiş çatışmaları temsil etmektedir. Metin toplumun ürünü olduğundan ve onu somutlaştırdığından dolayı Mikhail Bahtin'in "diyaloji" kavramı bağlamında çoklu anlamlar içermektedir. Çünkü hiçbir şekilde sabit olmayan dil, her zaman akış halinde olduğu için anlam da tekil ve tartışmasız olmamaktadır.

Postmodern romanda her okurun yorumu geçerlidir. Ne kadar okur var ise o kadar da yorum söz konusudur. Çoğul bir yapı taşıyan postmodernist roman, özünde türlü gerçeklikler ve bünyesinde pek çok okuma biçimi barındırmaktadır. "Kesinliğin ve net bir sonucun olmadığı postmodernist anlayışta her yorum, aynı derecede önemlidir" (Rosenau 175). Çoğulculuk anlayışıyla kaleme alınan postmodernist romanlarda bakış açısıyla beraber anlatıcıların da çoğulluğu söz konusudur. Bu durum metni çoğullaştırmakta ve okurun da gerçeklik algısını bulanıklaştırmaktadır.

Çandarlı Halil Paşa'nın sonunun anlatıldığı bölümde yazar, sadrazamın ölümü hakkında fazla malumatta bulunmaktan kaçınmaktadır. Yalnızca Sultan Mehmed ile geçmişten beri iyi anlaşamadıklarını ifade etmektedir. Yazar öyküleme tekniği, geriye dönüşler ve kurmacaya başka kişileri dâhil ederek anlatıcı sayısını arttırmıştır.

Seyir Kâtibi Nicolo'nun günlüğü, iki farklı bölümde de romanda aktif bir rol görmekte ve romana çoğulcu bir yapı katmaktadır. Kaptan Antonio Rizzo'nun esareti ve ölümü ilk bölümde günlükten aktarılırken diğer bölümde ise tarihsel bir belge işlevinde verilerek İstanbul'un kuşatılmasıyla fethi ve bu süre zarfında yaşananlar bu günlükten verilmektedir. Ayrıca Nicolo'nun günlüğünden İstanbul fethini anlatan, bir diğer günlük olan Tursun Bey'in günlüğünden söz edilmektedir. Bu bağlamda fetih, yazar ile birlikte üç farklı anlatıcı tarafından okura aktarılmaktadır. Yazarın bunu yapma amaçlarından biri de tarihî olayların metne aktarıldığı zaman nesnelliğini kaybedip tarihçinin perspektifi ile sunulduğunu göstermektir. Yazar, bunu da Nicolo'nun yaşadığı olayları dikkate almadan bir vakanüvis olarak Tursun Bey'in tavırları üzerinden somutlamaktadır:

“Tursun Bey, diye üsteledim, az önce kendi gözlerimle gördüm. Kadırgalar kızak üstünden kayıp peş peşe Haliç'e iniyorlardı. Sonra bağdaş kurup yanına oturdum. Kısa sürede ahbap olduk. Ona her şeyi anlattım. Gemimizin Boğazkesen'den atılan bir top güllesiyle nasıl batırıldığını, Kaptan Antonio Rizzo'nun kazıkta can verişini, Cihannüma Kasrı'nda geçirdiğim günleri, her şeyi bir solukta anlattım. Beni dikkatle dinledi. Anlattıklarımın dışı dokunur bir şey çıkmayacağını, yazmakta olduğu tarihe yalnızca Sultan Mehmed'in fetihlerini koymakla, onun kahramanlıklarını övmekle yükümlü olduğunu söyledi. 'Anlatmasına güzel anlatıyorsun ya, yine de çok toy sayılırsın' dedi sonra, şümülüne vâkıf değilsin olan bitenlerin. Ve yazdıklarını yüksek sesle okumaya başladı. Padişahın askeri İslam gayretine Allah için ve beyleri uğruna her gün kale kapısında kılıçlar çalıştırmakta idiler. Ve Padişahı Ebülfeth ise fethin ve sevgiliye kavuşmanın yakınlaşması ile sohbet ve temaşada idi” (Gürsel 179-180).

Romanın birinci bölümünde hisarın yapımına dair bilgi veren yazar: “O günlere dönüp hisarın ilk taşını biz koyalım” (Gürsel 17). cümlesinde kullanmış olduğu “biz” zamirinde yazar, okuru metne dâhil etmekle birlikte metnin yazılış sürecinde de okura aktif bir rol biçmektedir. Kaptan Antonio'nun hikâyesinin anlatıldığı bölümde okurla şöyle söyleşmektedir yazar: “Ve çok değil, iki tutkusu var: kadınlar ve deniz. Daha doğrusu deniz ve kadınlar. Diyeceksiniz ki ne fark eder? Çok şey elbette” (Gürsel 36). Burada Gürsel, okurla sanki karşı karşıyaymış gibi hem söyleşmekte hem okuru düşündürmekte hem de onu metin içerisine almaktadır.

4.2. Üst Kurmaca

Üstkurmaca, kavram olarak 1970'lerde ilk kez Amerikalı eleştirmen, William Gass tarafından bir makalede kullanılmıştır: “1984'te ise üstkurmacayla ilgili ilk inceleme kitabını eleştirmen Patricia Waugh, *Metafiction* (üstkurmaca) adıyla yayımlamıştır” (Ören 11). Üstkurmaca ile kendini roman kurgusunda belirgin kılan yazar, bazen okura okuma edimi sırasında müdahalede bulunarak metnin bir kurmaca olduğunu hatırlatmaktadır. Kimi zaman da romanın yazılma sürecine okuru da katarak onu metin içerisinde aktif kılmaktadır. “Üstkurmaca salt bir yazarın kurgusal buluşu olmayıp bir edebiyat anlayışının kendini dile getirme biçimidir. Postmodern anlatının ana kurgu ögesidir” (Ecevit 72). Postmodernist romanda, kurmaca esnasında yazarın yaşamış olduğu zorluklar da metne konu olabilmektedir. Yazar, kurmacanın inceliklerini okurla paylaşırken teknik açıdan da karşılaştığı problemleri okurla tartışabilmektedir. Bu açıdan üstkurmaca, anlatının da anlatısını kurgulamaktadır. Üstkurmaca yoluyla gerçek ile hayal, soyut ile somut gibi zıtlıklar, iç içe verildiğinden mekân ve zamandan uzaklaşan romanın sınırları bir anda belirsizleşebilmektedir. Çünkü kurmacada yaratılan

bu zıtlıkların birbiriyle karşıt ve çelişen durumlardan ziyade bir bütün oluşturabilme ihtimalleri de üstkurmaca ile mevcuttur.

Boğazkesen, çift katmanlı bir kurmacaya sahiptir. Üstkatman anlatıcı/yazar/kahraman olan Fatih Haznedar'ın kendi romanını yazmaya çalıştığı süreçteki olayların anlatımından, altkatman ise Fatih Haznedar'ın tarihi sorgulayarak Fâtih Sultan Mehmed, Çandarlı Halil Paşa, Seyir Kâtibi Nicolo gibi tarihsel kişi ve olayların anlatıldığı katmandır. Ayrıca altkatman içerisinde bulunan Seyir Kâtibi Nicolo'nun günlüğü, bir çekirdek metin formunda romanda bulunmaktadır. Bu çerçevede oluşan roman anlatısı, zamansal açıdan da "şimdi" ile "geçmiş" zaman hâlinde iki ana çizgide akmaktadır. Tüm bunlarla beraber gerçek yazar ile okurun bulunduğu "en üst katman" romanın kurmacasını oluşturmaktadır.

Fatih Haznedar, üstanlatıda kendi isteği çerçevesinde romandaki dünyayı kurgulamaktadır. Tanrısal bir ifade takınarak kişilerin, kendisi istediği sürece yaşayabileceklerini ifade etmektedir: "Ama bu seyircisiz oyunda konuşuran da bendim, konuşan da. Gören ve görülen, eden ve eyleyen hepsi bendim" (Gürsel 231). Gürsel, Prost'tan yaptığı ve romanın girişinde vermiş olduğu alıntıda Sultan Mehmed tarafından "kafa esenliği" için öldürülen sevgili imajını Fatih Haznedar'a da romanın sonunda bu seçeneği sunması ve metni bununla sonlandırması; daha en başından romanın sonunun kurgulandığını göstermektedir.

Metnin ilk bölümünde Gürsel, romanın yazılma sürecini, yaptığı hazırlıkları ve yazma girişiminde karşılaştığı sorunları detaylıca anlatmaktadır: "Uzun süre sabahları erken kalktım. Yazmak için" (Gürsel 15). cümlesiyle romana başlaması, yazma girişiminin art arda olduğunu ancak bunu başarmakta zorluk çektiğini ve odaklanamadığını göstermektedir; zira devam niteliği taşıyan satırlarda "Bilseydim bu anlatıyı yazmaktan vazgeçerdim" (Gürsel 15) demesi de bunu kanıtlamaktadır. Aslında tüm çabasını metinde bir anahtar niteliği taşıyacak ve ilhamına kaynak olacak bir kelime arayışı olduğunu "Konuyla ilgili kitap ve belgeleri toplamış olmama karşın bir sözcükten yola çıkmalıydım" (Gürsel 16). cümlesinde belirtmektedir. Sultan Mehmed'in yaptırdığı hisara "Boğazkesen" ismini vermesi ve yazarın: "Yüzyıllar sonra birinin bu sözcükten yola çıkarak bir anlatı yazmaya kalkışacağını bilmezdi elbet" (Gürsel 17). ifadesi, Gürsel'in aradığı kelimenin romana da ismini veren "Boğazkesen" olduğu anlaşılmaktadır.

Bölüm geçişlerinde yazacağı yeni bölümlerin içeriği hakkında bilgi veren yazar, yazacağı içeriğin detaylarını kimi zaman bir önceki bölümde kullanmış olduğu metaforlarda vermektedir: "Kayıkhanenin girişine yanaştığımda kocaman bir yunusun köpük içinde kendini duvardan duvara vurduğunu hayretle gördüm. Hayvan nasılsa ağzı derin, içe doğru giderek sığlaşan kayıkhaneye girmiş, bu dar yerden kurtulmaya çabılıyor, kuyruğunu can havliyle sallarken suları tavana dek taşıyordu" (Gürsel 31). Burada kayıkhanede tutsak olmuş olan yunustan yola çıkan yazar, bir sonraki bölümde bir tutsağın yaşamına değineceğini söylemektedir: "Tavanda gün ışığıyla kıpırdayan sulara kendimi bırakıp uykuya dalmadan önce ikinci bölümde bir savaş tutsağının acıklı sonunu anlatmaya karar verdim" (Gürsel 32). Yazar yunus ile savaş tutsağı arasında bağ kurarak özgürlüğü için sulara dalan yunustan yola çıkıp yanlış yöne giren ve özgürlüğünü (yaşamını) kaybeden Kaptan Antonio'nun anlatısına geçmektedir.

Metnin yazımında tarihî boşlukları kendi düş gücüyle doldurduğunu açık bir şekilde ifade eden yazar, geçmişe dair anlatısının detaylarını verirken bunu yazma anı yani şimdiki zamanıyla bağdaştırarak farklı zaman anlatılarını birbiriyle köprülemektedir. Böylece romandaki iki katman, yazarın kendi yazma sürecinde bir bütün haline gelmektedir:

“Bizanslı tarihçi Dukas’ın kazıkta can çekişirken gördüğü Venedikli kaptan hakkında hemen hiçbir şey bilmediğim için ona bir yaşamöyküsü uydurmak gerektiğini düşünmüştüm. Ne var ki önceden tasarladığım, baştan sona tüm ayrıntılarını öngördüğüm bir öykü değildi bu. Kalıp çıkarmadan işe koyulan bir kunduracının ya da ne bileyim herhangi bir zanaat ehlinin karşılaşılabileceği güçlüklerle karşılaştığımı söyleyemem elbet. Öykü yazdıkça oluştu, iyice dal budak salmadan, serpilip gelişmeden de bitiverdi. Tarihlerde, Rizzo’nun gemisinin Boğazkesen’den açılan top ateşiyle batırılıp kendisinin kazığa oturtulduğundan başka bir kayda rastlamamıştım çünkü. Onun boyunu bosunu, yakışıklılığını, tat düşkünlüğünü, giderek karakter özelliklerini hayalimde kurarken beklenmedik bir biçimde noktalanmış yaşamını da düşlemeye, bu yaşamın bendeki izdüşümlerini araştırmaya çalıştım. Ama, Rizzo’ya giren kazığın acısını kendi tenimde duyduğumu öne sürece kadar değil. Yine de Venedikli kaptanın anısını sürdürmek, sonunun nasıl geleceğini bilmediğim bu anlatı boyunca ona kaderin yaptığı haksızlığı bir ölçüde de olsa dengelemek istedim. Şimdi bu satırları yazarken arka bahçedeki koca çınarın hışırtısını duyuyorum” (Gürsel 47).

Roman kahramanı ve yazar Fatih Haznedar, okuru da romanın yazılış sürecine dâhil ederek okurun dikkatini metin üzerinde yoğunlaştırmıştır. Yazarın metnin yaratılışında yer alan tarihî bilgi boşluklarını kendi düş ve yorumlarıyla doldurması, okurun yeni tarihselci olmayan, klasik tarihî romanlardaki gibi bir sanrıya kapılmasına engel olmaktadır. Diğer yandan Fatih Haznedar’ın üstanlatının yaratıcısı ve altanlatının bir kahramanı biçiminde romanda konumlandırılmıştır. Bu açıdan da bir birey olarak yaşamından kesitler ve sırlar sunması, metnin bir kurmaca olduğu noktasında okuru ikna etmektedir.

4.3. Metinlerarasılık

Bir metnin, başka metinlerin birleşkesi varsayılan “metinlerarası” terimi postmodernist edebî metinlerde büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda farklı metinlerin bir araya gelerek oluşturmuş olduğu yeni metinde montaj, kolaj ve pastij ile okur da metinde aktif bir şekilde konumlandırılmaktadır. Bu durum “yazarın ölümü” ile “okurun doğumu”nu müjdelmektedir; çünkü metnin anlamlandırılması, okurun algısı dâhilinde anlam bulmakta ve okur metinde yansıyan benliğini buldukça zihninde yeni metinler üretebilmektedir. Organik bütünlüğünün genelini kaybeden metinde, anlatı ormanında okur serbestçe dolaşmakta ve kendine tanıdığı özgürlük sınırları içerisinde yeni bir evren/evrenler yaratabilmektedir. Kubilay Aktulum, metinlerarası kavramının ortaya çıkışını ve tanımını şöyle açıklamaktadır:

“Metinlerarası olgusu, yeni her metnin ayrışık söylemlerin ya da başka metinlerin bir kesişme yeri olduğu, her yazının birçok seslilik niteliğiyle belirdiği dolayısıyla metinlerarası postmodern yazının temel özelliklerinden biridir. Julia Kristeva’nın ortaya attığı ve 1960’lı yılların sonlarından başlayarak her yazınsal çözümlemenin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen metinlerarası, kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır” (10 -11).

Yeni tarihselciler; deneyci paradigmaya karşı çıkarak ilk elden tarihsel bilgilere ulaşamayacağını, nedenselci açıdan edebî bir form olarak tarihin yalnız olumlu olan hakkında olduğu ve son tahlilde çözümsüz kaldığı, tarihsel metinlerin artık metinlerarası yöntemle yeni

kuşaklara aktarılması gerektiğini, keşfedilmeyi bekleyen tarihî evrensel hakikatlerin olmadığı, yorumla üretilen kanıtların zamana ve mekâna göre değiştiği için aşkın bir değere sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Yeni tarihselciliğe göre tek bir tarih olmadığı için bütün tarihî dönemler de birbirine bağlıdır. Nesnel bir geçmişe dair bilgiler bulunmadığından tarihî bilgilere temsiller üzerinden ulaşılmaktadır. Bundan dolayı “tarihî metinlerde kullanılan metinlerarası yöntem ile geçmiş çok katmanlı bir şekilde yeniden kurgulanmaktadır” (Selden 95). Yeni tarihselcilikte parçalanmış seslere yol açan ve olayları ifade eden olgular, sahne veya alıntılar; herhangi bir metinde zımnen sergilenen betimlemeler ışığında çözümlenmeye çalışılmaktadır. Metnin anlamı, yazarın niyetinde veya metnin içeriğinde aranmak yerine, metnin etkisine odaklanılacak sosyal ve kültürel biçimlere atıfta bulunularak verilmektedir. Bu yüzden Nedim Gürsel, bir etnograf gibi “ölülerle konuşmak” tadır. Böylece kendi zamanında mevcut olamayan artık tarihte kalmış eski yazarların metinlerinden faydalanmaktadır.

Gürsel, *Boğazkesen*'de kendi metinleriyle de metinlerarası ilişki kurmuştur. Nicolo'yu anlatırken kendini anlatmaya başlamıştır. Yazar, metinlerarasılık açısından oyunsuluk tekniğini kullanarak kendi yarattığı yapay tarihsel günlüğün romandaki işlevi hakkında anlatıcı kimliği ile bilgi vermektedir. Nicolo'nun günlüğünden bir parça alan Gürsel, Kaptan Antonio Rizzo'nun ölüm hikâyesini anlatmaktadır. Aslında yazarın, burada yaratmış olduğu Nicolo'ya bir günlük yazdırarak kendi metniyle de bir metinlerarasılık kurmuş olduğu sonucuna varılmaktadır: “Bu kalenin büyük topunun attığı ilk gülle Karadeniz'den gelen Antonio Rizzo'nun gemisini batırdı. Geminin kaptanı denizde ele geçirilip Edirne'ye, Türk beyine gönderildi ve orada hapse atıldı; on dört gün sonra bey onu kazıklatmak suretiyle öldürttü” (Gürsel 21).

Yazar, sonraki bölümde Rumeli Hisarı'nın yapılışına atıfta bulunmak için *Tevârih-i âl-i Osmân*'dan bir bölüm alarak Fâtih'in Boğazkesen'i nasıl yaptırdığına dikkat çekip kendi metnin kurgusal alt yapısını oluşturmuştur:

“Diledi kim Rum Eli'ne geçe. Eyitdiler: ‘Devletlü Sultanım! Gelibolu Boğazı'nı kâfir gemileri gelüb bağladı’ dediler. Hünkârı aldılar. Doğru Koca Eli'ne getürdiler. İstanbul'un üsti yanında, boğazda Akçahisar'a kodılar. Atası geçdüğü yerden Rum Eli'ne gecdi. Akçahisar'ın karşusına kondı. Halil Paşa'ya eyidür: ‘Lala! Bunda bana bir hisar gerekdür’ Elhâsıl ol arada heman buyurub hisarı yapdurdı” (Gürsel 9).

İstanbul'un kuruluşu ile ilgili birçok hikâye ile metinlerarası bir ilişki kurulan romanda, yazar bu hikâyelerin yer aldığı bölüm başlığında Gelibolulu Ahmed Bîcân'ın *Dürr-i Meknûn* adlı eserinden bir alıntı yaparak İstanbul üzerine yaptığı araştırmaları ve tarihsel kaynakları kullanmaktadır:

“Ve dahi Rum'da Kostantiniyye derler bir ulu şehirdir. Anın içinde ac-aib binalar ve tılsımlar var idi. (...) Pes ol vakidden berü ol şehre niçe kerre bela ve kaza, kâh taun ve zelzeledendür. Harab olub viran olmuşdur. Ceng ü âşub dahi eksik olmaz. Niçe yıllar harab yatub içinde yırtıcılar ve ezderhalar vatan etmişdir. Sonra Kostantin adlu padişah gelüb imaret kıldı. Ahir zamanın şerinden niçe bunun gibi hadiseler oliserdir” (Gürsel 71).

Yazar, Fâtih'i yalnızca hayalleri için her zulmeti göze alan ve otoritesini korumak için her zalimliği yapacak biri olarak vermemiştir. Romanda yeri geldikçe başka şairlerin şiirleriyle metinlerarası bağ kurarken aynı zamanda bir şair olan ve Avnî mahlası ile şiirler yazarak duygusal tarafının da baskın olduğu bir Fâtih portresi çizmiştir. Bu bağlamda yazar bir dervişin

dilinden dökülen Yunus Emre'nin bir dizesini alıntılarını: "Dervişin aksakallı güzel yüzünü alevlerin arasından görür gibi oluyor. 'Şehzadem' diyor ona, 'beni bu imansızların elinden kurtar!' Ve ruhunu teslim etmeden Yunus'un bir dizesini haykırıyor. Aşk oduna yananların külli vücudu nur olur" (Gürsel 20).

Sonuç

20. yüzyılın son çeyreğinde sanat ve edebiyat başta olmak üzere birçok disiplin alanını etkisi altına alan postmodernizm/post-düşünce, tarihe dair anlatıları temelden sarsarak ciddi bir kuşkuculuk ile onlara yaklaşmaya başlamıştır. Kendine özgü bir söylem geliştiren postmodernizm, gerçeklik, dil, temsiliyet, sosyo-kültürel değerler ve yeni yaşam stilleri üzerinde yaptığı değerlendirmeleri; roman türünde de yapmaya başlamıştır. Postmodernist romanda yazar/anlatıcının romanın merkezine konulanması, kendisine "post" bir ruh katarak sınırsız bir yazma özgürlüğü imkânı sunmuştur. Yeniden ele alınan tarih, metinler aracılığıyla yeniden üretilerek tarihin ideolojik tahakküm gücü sınırlandırılmaktadır. Bu romanda tarih dersi vermeyi hedeflemeyen Nedim Gürsel, tarihsel metinler ışığında ve tarihin sıfır noktasında alternatif ve/veya yeni bir tarih yazmaktadır. Resmî tarihin boşluklarından faydalanarak Sultan Fâtih'in, yazar Fatih'in, unutulmuşun ve hatırlanmaya değer bulunmayanın, aşkın, şiddetin, İstanbul'un, tutku ve ölümün romanını yazmıştır. Geçmişe dair araladığı kapıdan okuru şüpheye, sorguya ve sorunsala götürmektedir.

Yeni Tarihselcilik hem metnin tarihselliğini hem de tarihin metinselliğini dikkate alan disiplinlerarası bir kuramdır. Tarihî metinlerin sabit bir konumda olmayıp süreç içerisinde bağlamlarından uzaklaştıkları görüşü, yeni tarihselciliğin önemli varsayımlarından biridir. Bu açıdan Gürsel, incelediği tarihsel kaynaklardaki bilgiler ışığında *Boğazkesen* romanını kurgularken düş ile gerçeği iç içe vermektedir. Yeni tarihselciliğe göre tarihî kayıt, belge ve notlar dil ürünü metinler olduğu için güncel dile uyarlandığında içeriklerindeki bilgiler hem gerçekçiliğini hem de nesnellikliğini yitirmektedir. Gürsel romanlarında yazar/anlatıcı/kahraman olarak yararlandığı belgeleri bazen kaynağını belirterek okurla paylaşarak yararlandığı metne sadık kaldığını söylemektedir. Metinde yeri geldikçe kendini açığa çıkaran yazar, kurguladığı romanda neleri yazacağını/uyduracağını açıkça söylemektedir. Yazarın romanı yazmadan önce yaptığı araştırmalar, metinde yer alan alıntılardan anlaşılabilir. Bu durum Gürsel'in tarihle kurduğu empatik bağı işaret etmekle beraber düş ile gerçek arasında mekik dokuyan yazarın tarihin "parçalılık" özelliğinden de yararlandığını göstermektedir.

Nedim Gürsel'in *Boğazkesen*, romanında tarihî olayların geleneksel anlatımın dışında verildiği, eserlerde postmodernist roman unsurlarıyla yaratılan kurmacada tarih algısının sorunsallaştırılarak yeni tarihselcilik kuramının, tarihe bakışıyla değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, romanda sadece ele aldığı tarihsel dönemi anlatmakla kalmamış, bunun yanında üstünlatı ve metinlerarasılıkla güncel tarihe de değinmiştir. Yeni tarihselcilik kuramı ve postmodernist roman unsurlarıyla eserde tarihsel gerçekçiliğin sorunsallaştırılarak geçmişin sorgulandığı ve yeniden inşa edildiği görülmektedir.

Kaynakça

Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları, 2014.

Atasü, Erendiz. *Benim Yazarlarım*. Ankara: Bilgi Yayınları, 2000.

- Barthes, Roland. *Post-Structuralism and the Question of History*. Cambridge: Cambridge University Publications, 1987.
- Chartier, Roger. *Yeniden Geçmiş*. (Çev. Lale Arslan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997.
- Collingwood, R. George. *Tarih Tasarımı*. (Çev. Kurtuluş Dinçer). İstanbul: Ara Yayıncılık, 1990.
- Çavuş, Rumeysa. "Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş." *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 42-2 (2002): 121-29.
- Çeri, Bahriye. "Fatih'in Romanı Boğazkesen". *Tarih ve Roman*. Der. Bahriye Çeri. İstanbul: Can Yayınları, 2001. 9-142.
- Derrida, Jacques. "Gramatoloji". Çev. İsmet Birkan. İstanbul: Bilgesu Yayınları, 2011.
- Eagleton, Terry. "Edebiyat Kuramı". Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Ecevit, Yıldız. *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Foucault, Michel. "Cinselliğin Tarihi". Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Foucault, Michel. "Hakikat, İktidar ve Kendilik". Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Geçikli, Kubilay. "Edebiyatta Yeni Tarihselcilik." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2016): 173-88.
- Greenblatt, Stephen ve Gallagher, Catherine. "Yeni Tarihselciliği Uygulamak." Çev. Berat Açıl. *Kritik* 1 (2008): 20-35.
- Greenblatt, Stephen. "Yeni Tarihselcilik." Çev. Türkan Mignon. *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı* 77/78/79 (2003): 744-50.
- Gürsel, Nedim. *Boğazkesen*. İstanbul: Doğan Kitap, 2003.
- Hawthorn, Jeremy. *Cunning Passages: New Historicism, Cultural Materialism and Marxism in the Contemporary Literary Debate*. London: Arnold Press, 1996.
- İggers, Georg. "Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı". Çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- Kundera, Milan. *Roman Sanatı*. (Çev. Aysel Bora). İstanbul: Can Yayınları, 2019.
- Lemon, Mick. *The Discipline of History and the History of Thought*. London: Routledge Press, 1995.
- Munslow, Alun. *Tarihin Yapısökümü*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Oppermann, Serpil. *Postmodern Tarih Kuramı: Tarihyazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman*. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006.
- Ören, Aytaç. *Üstkurğu/Üstkurmaca Üzerine*. Ankara: Hece Yayınları, 2016.
- Rosenau, P. Marie. "Post-modernizm ve Toplum Bilimleri". (Çev. Tuncay Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Selden, Raman. *Practicing Theory and Reading Literature: An Introduction*. Kentucky: University Press of Kentucky, 1989.

Stone, Lawrence. *History and Postmodernism*. Florida: Suny Press, 1991.

Uslu, M. Fatih. "Greenblatt'ın Yeni Tarihselci Eleştirisi". *Edebiyatın Omzundaki Melek*. Haz. Zeynep Uysal. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017. 25-53.

Yalçın Çelik, Dilek. *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. İstanbul: Hiperyayın, 2021.

Yeşilyurt, Şamil. "Nedim Gürselin Romanlarının Yeni Tarihselci Bağlamda Okunması." *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* I-II (2009): 1989-2009.